

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.17.11-23>

УДК: 321.7:316.75:321.01

© Володимир Кравченко¹

ДЕМОКРАТИЧНИЙ РЕГРЕС І ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНИХ ЛІБЕРАЛЬНИХ ДЕМОКРАТІЙ

Стаття присвячена вивченню сутності, причин та динаміки сучасного регресу і послаблення демократичних інститутів під впливом популізму, ідеологічної поляризації, соціальної нерівності та інформаційних маніпуляцій. Доведено, що демократичний регрес є поступовим та безперервним глобальним процесом погіршення якості демократії, який підтримують та ініціюють обрані політичні лідери. Розглянуто основні теоретичні підходи до аналізу феномену ерозії демократії, а також виокремлено ключові механізми за допомогою яких глибока поляризація та популізм посилюють партійну лояльність громадян, зменшують їхню готовність підтримувати та захищати демократичні цінності у суспільстві.

Констатовано, що згортання демократії спрямоване на обмеження політичних прав (свобода слова, зібрання та преси), верховенства права (руйнування вільних та чесних виборів, зміна виборчої системи, зменшення підзвітності посадових осіб), системи стримувань та противаг (збільшення повноважень виконавчої гілки влади, обмеження автономії судової системи, зловживання державними ресурсами). Регрес демократії супроводжується надмірною концентрацією повноважень у представників виконавчої влади, зменшенням виборчої конкуренції та загальним зниженням ефективності демократичних механізмів. У заключній частині визначено стратегічні напрямки зміцнення стійкості ліберально-демократичних інститутів через розвиток політичної культури, громадянської освіти та залучення міжнародних організацій для підтримки громадянського суспільства.

¹ Кандидат політичних наук, доцент, старший викладач кафедри мовної підготовки та гуманітарних наук Дніпровського державного медичного університету, Україна. E-mail: politologdma@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0000-8393-2097>.

Ключові слова: демократія, демократичний регрес, популізм, політична поляризація, громадянське суспільство, криза демократії, демократичні інститути, політичний режим.

Democratic Regression and the Transformation of Contemporary Liberal Democracies

The article is devoted to studying the essence, causes, and dynamics of contemporary democratic backsliding and the weakening of democratic institutions under the influence of populism, ideological polarization, social inequality, and information manipulation. It has been proven that democratic regression represents a gradual and continuous global process of declining democratic quality, initiated and sustained by elected political leaders. The paper outlines key theoretical approaches to the study of democratic erosion and identifies mechanisms through which deep ideological polarization and populism reinforce party loyalty, reducing citizens' willingness to support and defend democratic values. It has been determined that these processes are the result of a combination of political-institutional, socio-economic, behavioral, and informational factors.

Democratic decline manifests itself through restrictions on political rights (freedom of speech, assembly, and the press), the rule of law (erosion of free and fair elections, manipulation of electoral systems, reduced accountability of officials), and the system of checks and balances (expansion of executive power, weakening of judicial autonomy, misuse of state resources). The decline of democracy is accompanied by an excessive concentration of power in the hands of the executive branch, a reduction in electoral competition, and a general decline in the effectiveness of democratic mechanisms. The final section outlines strategic directions for strengthening the resilience of liberal democracies through the development of political culture, civic education, and international cooperation aimed at supporting civil society.

Keywords: democracy, democratic backsliding, populism, political polarization, civil society, crisis of democracy, democratic institutions, political regime.

Постановка наукової проблеми. Сучасні ліберальні демократії переживають найбільшу кризу і трансформацію у своїй історії. Популізм, політичні розбіжності, поширення дезінформації, зростання недовіри виборців до державних інститутів, надмірна концентрація влади політичними лідерами і поступова ерозія демократичних

принципів поставили під сумнів здатність демократій підтримувати власну стійкість та легітимність. Розвиток нових інформаційних технологій суттєво трансформував публічний простір, що призвело до посилення ідеологічної поляризації, зниження рівня підтримки демократичних цінностей серед громадян і створило додаткові можливості для авторитарних політичних лідерів поширювати недостовірну інформацію, маніпулювати громадською думкою з метою утримання чи здобуття політичної влади і державних посад. За підсумками 2024 року рівень ліберальної демократії у світі повернувся до показників 1985 року. Погіршення свободи слова і посилення поляризації було зафіксовано у чверті країн, а кількість держав, які перебувають в процесі автократизації (45 держав) суттєво перевищує кількість держав, які знаходяться в процесі демократизації (19 держав) (Nord, Angiolillo, and Lindberg, 2025, 840). Протягом останніх 20 років вперше кількість автократичних режимів (91 держава) у світі перевищує кількість демократичних (88 держав), а частка ліберальних демократій скоротилася до 29 держав (Nord, Angiolillo, and Lindberg, 2025, 842). Реагуючи на поступове поглиблення кризових процесів у сучасних демократіях дослідники почали активно впроваджувати у науковий дискурс поняття «демократичного регресу», «відкату», «занепаду», «рецесії», «ерозії» та «деконсолідації», які відображають різні рівні, етапи та динаміку згорання принципів демократичного правління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки характеризуються зростанням наукової уваги до проблеми політичних трансформацій, які призводять до демократичного відкату і зниження якості демократичних інститутів. Значна частина дослідників наголошують, що занепад демократії дедалі частіше супроводжується конституційними змінами, послабленням верховенства права, збільшенням повноважень виконавчої влади, маніпуляціями виборчими процедурами, обмеженням свободи слова та зростанням політичного популізму (Bermeo, 2016; Lührmann, and Lindberg, 2019; Graham, and Svoblik, 2020; Кравченко, та Добридень, 2025; Ткач, 2021). Подібні висновки роблять А. Гора та П. де Вайльд коли стверджують, що послаблення демократії відбувається через системне руйнування принципу верховенства права і зменшення незалежності судової системи (Gora, and de Wilde, 2020). Поширеною є точка зору, що політична поляризація має негативний вплив на якість демократії, сприяючи

зростанню суспільного розчарування через неефективність ліберальних політичних інститутів (van Lit, van Ham, and Meijers, 2023). Результати досліджень Д. Штокемера і В. Гаспара демонструють, що зниження рівня довіри громадян до демократії збільшує ймовірність підтримки політичних лідерів з авторитарними і популістськими переконаннями (Stockemer, and Gaspard, 2025). Соціально-економічні чинники демократичного регресу аналізуються в дослідженнях С. Хана, Е. Рау та С. Стоукса, які доводять, що зростання соціальної нерівності посилює політичну поляризацію і сприяє ерозії принципів та норм демократичного правління (Han, 2024; Rau, and Stokes, 2025). Низка вчених намагаються пояснити толерантне ставлення виборців до руйнування демократії глибокою поляризацією у суспільстві, партійною приналежністю, особливостями політичної культури та ідеологічними відмінностями у сприйнятті ліберально-демократичних цінностей серед громадян (Gessler, and Wunsch, 2025; Svolik, 2019). На їх думку, це пов'язано з тим, що виборці схильні виправдовувати дії політичних лідерів з порушення принципів демократії через партійну лояльність та розбіжності у розумінні демократії на індивідуальному рівні (Wunsch, Jacob, and Derksen, 2025).

Л. Беннетт і С. Лівінгстон пов'язують кризу сучасної ліберальної демократії зі зростанням впливу соціальних медіа і цифрових засобів комунікації, які посилюють ідеологічну поляризацію, радикалізують виборців, сприяють поширенню неправдивої інформації та популістських ідей (Bennett, and Livingston, 2025). Таким чином, аналіз наукової літератури підтверджує необхідність подальшого комплексного дослідження інституційних, політичних, поведінкових та комунікативних чинників демократичного регресу.

Метою статті є вивчення сутності, причин і динаміки демократичного регресу під впливом популізму, політичної поляризації, соціальної нерівності та дезінформації, а також визначення наслідків цих процесів для стійкості та якості функціонування сучасних ліберально-демократичних інститутів. Досягнення визначеної мети потребує вирішення наступних завдань: 1) систематизувати основні наукові підходи до вивчення причин, ознак і динаміки демократичного регресу; 2) проаналізувати вплив поляризації, популізму та соціальної нерівності на інтенсивність та характер занепаду ліберальної демократії; 3) визначити основні механізми, за допомогою яких політичні лідери руйнують демократичні принципи та процедури.

Виклад основного матеріалу. Останні два десятиліття стали періодом, який науковці все частіше пов'язують з процесами посилення авторитаризму та поступової ерозії таких важливих принципів демократії як свобода слова, верховенство права, політичний плюралізм, незалежність судової системи, виборність, підзвітність і відповідальність органів влади. Зниження якості цих показників свідчить про трансформацію механізмів представницької демократії та послаблення її інституційної спроможності. Частина демократично обраних політичних лідерів вдаються до цілеспрямованої дискредитації інститутів ліберальної демократії прагнучи зруйнувати систему стримувань і противаг, розширити власні повноваження та впровадити авторитарні практики. Зокрема, у США, Туреччині, Індії, Угорщині, Грузії, Сербії політичні лідери намагаються трансформувати механізми горизонтальної та вертикальної підзвітності, призначити лояльних державних службовців, обмежити свободу слова, послабити громадянське суспільство та використати державний апарат для тиску на опозицію й переслідування політичних опонентів. За оцінками вчених, у період з 2010 до 2020 року частина європейських держав продемонстрували суттєве погіршення якості демократії. Рівень ліберальної демократії знизився в Угорщині – на 53%, Польщі – на 45%, Словенії – на 19%, Греції – на 14%, Чехії – на 11% (Waters, and Call, 2025, 687). Показовим є приклад Угорщини, де спостерігається системне обмеження свободи преси через взяття під контроль державних та приватних ЗМІ, руйнування інститутів громадянського суспільства, зменшення незалежності університетів, релігійних та неурядових організацій, які отримували іноземне фінансування. Загалом у 2020 році близько 2,6 млрд. людей проживали у державах, що перебували у стані кризи або погіршення механізмів демократичного правління (Jee, Lueders, and Myrick, 2021, 754). В цей же період у 116 із 167 держав світу було зафіксовано зниження рівня демократії, що свідчить про посилення процесів демократичного регресу на глобальному рівні (Bennett, and Livingston, 2025, 2).

Зазвичай, демократичний регрес передбачає поступове послаблення або ліквідацію політичних інститутів, які забезпечують функціонування демократії (Bermeo, 2016). Характерними ознаками цього процесу є посилення поляризації, популістської риторики, ухвалення законодавчих змін, які руйнують верховенство права і розширюють повноваження виконавчої влади, делегітимація опо-

нентів, а також зниження міжнародної підтримки й рівня довіри громадян до демократичних інститутів та процедур. Протиставляючи народ і традиційну політичну еліту популістські лідери виправдовують порушення прав меншин, дискримінацію та нетерпимість щодо політичних та ідеологічних опонентів. Отримавши контроль над законодавчою та виконавчою владою, антидемократичні лідери прагнуть скасувати конституційні обмеження, послабити опозицію, взяти під контроль судову систему, засоби масової інформації та державні інституції. У цьому контексті, П. Артур пропонує описувати демократичний регрес як процес «порушення чинним урядом демократичних процедур і цінностей з метою обмеження критики та придушення опозиції». За його оцінкою, сучасні «демократії стали менш ліберальними, а автократії – більш репресивними, що повернуло нас до показників 1989 року» (Arthur, 2025, 217).

16

Досвід останніх років засвідчує, що сучасний демократичний регрес супроводжується ухваленням законодавчих рішень, спрямованих на розширення повноважень виконавчої влади, обмеження демократичних процедур і громадянських свобод, делегітимацію опозиції, а також виправдання насилля і репресій проти політичних опонентів. Статистичні дані підтверджують, що «майже 70% випадків демократичного регресу здійснюють політичні сили, які прийшли до влади шляхом демократичних виборів» (Lührmann, and Lindberg, 2019, 1108). За спостереженнями М. Своліка, у період з 1973 по 2018 роки занепад демократії через посилення повноважень виконавчої влади траплявся майже вдвічі частіше, ніж через військові перевороти (88 випадків проти 46) (Svolik, 2019, 20). Більшість таких процесів відбуваються поступово, з дотриманням формальних процедур і мовчазної згоди виборців, охоплюючи декілька виборчих циклів. У таких умовах, захоплення влади здійснюється демократично обраними посадовцями, які користуючись широкою громадською підтримкою здатні взяти під контроль органи законодавчої влади з метою ухвалення конституційних змін, які дозволять розширити їхні політичні повноваження. Ці процеси супроводжуються ухваленням антиконституційних законів, збільшенням строків перебування при владі, фальсифікацією результатів виборів, обмеженням політичних прав і свобод громадян, посиленням цензури в медіа та переслідуванням опозиції. Політичні лідери, які здійснюють поступове послаблення демократичних інститутів, зазвичай використовують три

основні політичні стратегії: 1) призначають на ключові посади осіб за принципом лояльності та особистої вірності; 2) ухвалюють законодавчі зміни, які обмежують діяльність громадянського суспільства, свободу преси, незалежність судової влади і посилюють цензуру; 3) свідомо порушують демократичні процедури та правила задля досягнення швидких політичних результатів (Bianchi, Cheeseman, and Cyr, 2025).

Іншим важливим фактором, який визначає динаміку сучасного демократичного регресу є посилення ідеологічної поляризації в суспільстві, коли виборці схильні жертвувати демократичними цінностями на користь партійних інтересів. Сильна соціально-політична поляризація поглиблює розкол між прихильниками урядових і опозиційних політичних сил, а також загрожує стійкості демократії, адже «виборці готові поступитися демократичними принципами заради захисту партійних інтересів» (Svolik, 2019, 20). Як стверджують Т. Гесслер і Н. Вунш, «прибічники ліберальної демократії демонструють більш негативне ставлення до представників правлячої партії та більш позитивне – до опозиційних політичних сил» (Gessler, and Wunsch, 2025, 1605). Це пояснюється тим, що ідеологічна поляризація посилює емоційну прихильність до власної політичної партії і вороже ставлення до політичних опонентів. За таких умов, громадяни часто не помічають порушень демократичних процедур політичними силами, яких вони підтримують, неготові чинити опір згортанню демократії і, навпаки, перекладають провину за погіршення якості демократії на політичних опонентів. Посилення партійної ідентичності та лояльності, поєднане з негативним і упередженим ставленням до прибічників інших політичних сил, створює сприятливі умови для суспільного розколу, політичної ворожнечі та послаблення демократії. Наслідком цього стає зростання рівня підтримки ультраправих і популістських політичних сил у значній кількості сучасних демократичних держав.

Зниження підтримки демократичних принципів під впливом глибокої ідеологічної, партійної чи політичної поляризації І. Блюдорн назвав «синдромом демократичної втоми», коли громадяни втрачають довіру до інститутів та механізмів представницької демократії (Blühdorn, 2019, 398). За таких умов, навіть виборці з усталеними демократичними переконаннями можуть надавати пріоритет підтримці партійних інтересів, а не захисту демократичних цінностей

та процедур. На основі результатів виборів до Палати представників США у штаті Монтана у 2017 році М. Грем та М. Сволік встановили, що частина американських виборців схильна поступитися демократичними принципами заради політико-ідеологічних уподобань або партійної лояльності (Graham, and Svolik, 2020). Відповідна поляризація і радикалізація виборців підвищує їхню готовність пробачити політичним лідерам прояви недемократичної поведінки. Для значної частини виборців сильна партійна ідентичність стає важливішою за дотримання демократичних процедур. Результати опитувань демонструють, що лише 13% американців готові покарати політиків, які порушують принципи демократії, проголосувавши за представника протилежної політичної сили (Graham, and Svolik, 2020, 400). Отже, зростання політичної поляризації підвищує партійну лояльність і готовність виборців толерувати порушення демократичних стандартів представниками політичних сили з якими вони себе ідентифікують. Останні дослідження підтверджують, що все частіше «виборці не хочуть карати політиків за недемократичну поведінку, якщо вони належать до їхньої політичної сили» (Svolik, 2019, 26). Досвід Угорщини, Туреччини, США та Венесуели доводить, що в умовах глибокої поляризації і політичних розбіжностей виборці здатні поступитися демократичними принципами підтримавши авторитарних політичних лідерів, які цілеспрямовано руйнують демократію. Лише незначна частина громадян готова надати пріоритет збереженню демократичних процедур, якщо це суперечить їхній політичній ідентичності, партійній приналежності або ідеологічним переконанням. У зв'язку з цим, можна припустити, що поляризовані суспільства є особливо вразливими для демократичного регресу та мають обмежений потенціал для протидії авторитарним тенденціям. Це підтверджує поширену серед науковців думку, що стійкість демократії безпосередньо залежить від готовності громадян «ставити демократичні принципи і цінності вище за свої особисті економічні, політичні чи партійні інтереси» (Svolik, 2019, 29).

В останні роки дослідники дедалі частіше фіксують зниження підтримки та довіри до ліберально-демократичних інститутів серед молодих людей у консолідованих демократіях. Зокрема, збільшується частка молоді, яка «вважає демократію поганим або дуже поганим способом державного правління» і схильна віддавати перевагу сильному політичному лідеру, який не обмежений системою стримувань

і противаг (Foa, and Mounk, 2017, 5). Ця тенденція свідчить про зростання суспільного скептицизму і ерозію довіри до механізмів і процедур демократичного правління. Одночасно з цим, відбувається зростання рівня суспільної підтримки авторитарних, популістських і харизматичних політичних лідерів. Причиною цього може бути те, що саме молодь найбільше відчуває наслідки політичної нестабільності та соціальної нерівності, що породжує розчарування в демократії та збільшує ймовірність підтримки політичних лідерів, які ігнорують демократичні принципи. Такі процеси викликають особливе занепокоєння серед вчених, адже рівень громадської підтримки є важливим чинником стійкості, легітимності та ефективності сучасних демократичних політичних систем.

Прагнучи пояснити соціально-економічні чинники сучасного демократичного регресу, С. Хан припускає, що зниження довіри та підтримки серед громадян до інститутів ліберальної демократії безпосередньо пов'язане з поглибленням соціальної нерівності. На його думку, зростання нерівності між соціальними групами призводить до ідеологічної поляризації, зменшення довіри до політичних інститутів та скорочення частки середнього класу, представники якого традиційно є головними носіями та захисниками демократичних цінностей (Han, 2024, 1104). Соціально-економічна нерівність породжує відчуття невдоволення, розчарування і депривації серед економічно вразливих верств населення, що може спричинити ерозію легітимності демократичних інститутів. Такі умови створюють сприятливе середовище для поширення популістських наративів, які апелюють до емоцій громадян шляхом спрощення складних суспільних проблем. Натомість представники середнього класу зазвичай демонструють вищий рівень підтримки демократичних процедур і цінностей. Тому, зменшення частки середнього класу у структурі суспільства може посилювати процес дестабілізації політичних інститутів та збільшувати загальну вразливість демократії. У зв'язку з цим, ефективна стратегія підтримки демократії має передбачати покращення соціально-економічного становища громадян, подолання бідності та соціальної нерівності, що сприятиме відновленню довіри та консолідації суспільства навколо демократичних цінностей.

Глобальна криза, спричинена пандемією Covid-19, додатково посилила інтенсивність процесів занепаду демократичних інститутів. Під приводом захисту здоров'я громадян в умовах надзвичайної си-

туації, окремі політичні лідери почали зловживати наданими повноваженнями шляхом впровадження авторитарних практик, дискримінаційних заходів і порушенням демократичних процедур (примусова кремація тіл, непропорційне застосування фізичної сили щодо порушників карантину, призупинення роботи законодавчих органів влади, поширення неправдивої інформації, обмеження свободи ЗМІ та переслідування журналістів). Зокрема, в Білорусі і Танзанії були зафіксовані випадки затримання журналістів за оприлюднення статистичних даних щодо захворюваності на Covid-19, які відрізнялися від офіційних показників (Edgell, Lachapelle, Lührmann, and Maerz, 2021). В той же час, пандемія спричинила скасування, перенесення чи зміну формату виборів (голосування поштою, електронне голосування, а також зниження явки виборців), що створило додаткові ризики для забезпечення демократичних, прозорих та конкурентних виборчих процедур. Зокрема, Аманда Еджелл з колегами розробили Індекс порушень демократичних стандартів під час пандемії, який містив інформацію про 144 держави. За їхніми даними, у 2020 році лише у 14 державах не було зафіксовано системних порушень демократичних процедур під час боротьби з пандемією. Результати їхніх розрахунків демонструють, що зловживання повноваженнями і обмеження демократичних принципів в окремих державах не мали суттєвого впливу на зменшення кількості смертей від Covid-19 (Edgell, Lachapelle, Lührmann, and Maerz, 2021). Політичні лідери використали таку надзвичайну ситуацію як зручний інструмент для посилення особистої влади, обмеження прав опозиції та придушення критики. Більшість таких антидемократичних заходів мали місце в державах з гібридними або авторитарними політичними режимами.

Висновки. Демократичний регрес є складним, багатofакторним і глобальним процесом, який відображає закономірності структурної трансформації сучасних демократій під впливом політичних, соціально-економічних та інформаційних чинників. Ключовими рисами цих процесів є поступове обмеження політичної конкуренції, плюралізму, верховенства права і громадянських свобод, а також посилення виконавчої влади й зниження рівня суспільної довіри до ліберально-демократичних процедур. Результати дослідження підтверджують, що динаміка послаблення стійкості демократій визначається рівнем ідеологічних розбіжностей у суспільстві, зростанням підтримки популістських ідей, трансформацією суспільних цінностей через по-

ширення недостовірної інформації. У зв'язку з цим, стратегічного значення набуває зміцнення інституційної стійкості демократії, яке дозволить протистояти популістським викликам, підтримувати довіру громадян, забезпечувати прозорість та справедливість політичних рішень. Ключову роль у цьому процесі відіграє залучення міжнародної навчальної, технічної та інформаційної підтримки, а також розвиток політичної культури і громадянської освіти, орієнтованої на засвоєння демократичних цінностей і підвищення політичної обізнаності громадян. Подальші міждисциплінарні дослідження мають забезпечити краще розуміння ефективних стратегій та механізмів, які здатні нейтралізувати негативний вплив популізму на принципи демократії.

References:

1. Arthur, P. 2025. Countering the Wave of Democratic Backsliding and the Crisis of Democracy in West Africa. *Insight on Africa* 17(2): 213-234. <https://doi.org/10.1177/09750878241312188>.
2. Bennett, W. L., and Livingston, S. 2025. Platforms, Politics, and the Crisis of Democracy: Connective Action and the Rise of Illiberalism. *Perspectives on Politics*. Published online: 1-20. doi:10.1017/S1537592724002123
3. Bermeo, N. 2016. On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy* 27(1): 5-19. <https://doi.org/10.1353/jod.2016.0012>.
4. Bianchi, M., Cheeseman, N., and Cyr, J. 2025. The Myth of Democratic Resilience. *Journal of Democracy* 36(3): 33-46. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2025.a964563>.
5. Blühdorn, I. 2019. The dialectic of democracy: modernization, emancipation and the great regression. *Democratization* 27(3): 389-407.
6. Edgell, A. B., Lachapelle, J., Lührmann, A., and Maerz, S. F. 2021. Pandemic backsliding: Violations of democratic standards during Covid-19. *Social science & medicine* 285 (5). <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114244>.
7. Foa, R.S., and Mounk, Y. 2017. The Signs of Deconsolidation. *Journal of Democracy* 28 (1): 5-15. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2017.0000>.
8. Gessler, T., and Wunsch, N. 2025. A new regime divide? Democratic backsliding, attitudes towards democracy and affective polarization. *European Journal of Political Research* 64(4): 1593-1617. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12751>.

9. Gora, A., and de Wilde, P. 2020. The essence of democratic backsliding in the European Union: deliberation and rule of law. *Journal of European Public Policy* 29(3): 342-362. <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1855465>.

10. Graham, M. H., and Svobik, M. W. 2020. Democracy in America? Partisanship, Polarization, and the Robustness of Support for Democracy in the United States. *American Political Science Review* 114(2): 392-409.

11. Han, S. 2024. The erosion of democracy in an age of wealth inequality: Unravelling the impact of subjective socioeconomic stratification. *The British Journal of Politics and International Relations* 27(3): 1103-1125.

12. Jee, H., Lueders, H., and Myrick, R. 2021. Towards a unified approach to research on democratic backsliding. *Democratization* 29(4): 754-767.

22 — 13. Kravchenko, V., and Dobryden, O. 2025. Sutnist ta kharakterni rysy suchasnoho demokratychnoho vidkatu. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu* 51: 193-199. <https://doi.org/10.31861/mhpi2025.51.193-199>.

14. Lüthmann, A., and Lindberg, S. I. 2019. A third wave of autocratization is here: what is new about it? *Democratization* 26(7): 1095-1113.

15. Nord, M., Angiolillo, F., Good God, A., and Lindberg, S. I. 2025. State of the world 2024: 25 years of autocratization – democracy trumped? *Democratization* 32(4): 839-864. <https://doi.org/10.1080/13510347.2025.2487825>.

16. Rau, E. G. and Stokes, S. 2025. Income inequality and the erosion of democracy in the twenty-first century. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A* 122(1). <https://doi.org/10.1073/pnas.2422543121>.

17. Stockemer, D. and Gaspard, V. 2025. Canadian Democracy at Risk? A Wakeup Call From the Perspective of English-Speaking Citizens. *Politics & Policy* 53. <https://doi.org/10.1111/polp.70008>.

18. Svobik, M.W. 2019. Polarization versus Democracy. *Journal of Democracy* 30(3): 20-32. <https://dx.doi.org/10.1353/jod.2019.0039>.

19. Tkach, O. 2021. Zhortannya demokratiyi yak nebezpeka povernennya do avtorytaryzmu. *Politychni doslidzhennya / Political Studies* 2: 170-185.

20. van Lit, J., van Ham, C., and Meijers, M. J. 2023. Countering autocratization: a roadmap for democratic defence. *Democratization* 31(4): 765-787.

21. Waters, K., and Call, S. 2025. The European Union as a Target: When Do Democratic Backsliders Rhetorically Challenge the EU?. *Journal of Common Market Studies* 63: 683-703. <https://doi.org/10.1111/jcms.13641>.

22. Wunsch, N., Jacob, M. S., and Derksen, L. 2025. The Demand Side of Democratic Backsliding: How Divergent Understandings of Democracy Shape Political Choice. *British Journal of Political Science* 55. doi:10.1017/S0007123424000711.

Надійшла до редакції / Received: 04.10.2025

Схвалено до друку / Accepted: 01.12.2025